

Lipiec, Dariusz

Pastoralna posługa dziekana

Rocznik Teologii Katolickiej 7, 248-259

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ks. Dariusz Lipiec

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

PASTORALNA POSŁUGA DZIEKANA

PASTORAL MINISTRY OF A DEAN

A dean is one of the closest associates of a bishop in a diocese. He embodies unity between the bishop and decanate clergy. His duties involve organizing, coordinating and controlling pastoral work in a decanate. He also cares for building a fraternal community of the clergy. Dean's ministry is characterized by its ancillary character. A candidate for this The qualities required from a candidate for this function qualities are mature personality, theological knowledge and pastoral experience.

Reforma Kościoła zapoczątkowana przez Sobór Watykański II dotknęła instytucję dekanatu. Jest on jedną z możliwości dzielenia diecezji i łączenia parafii w celu wspierania wspólnej posługi duszpasterskiej duchownych. Zmianie uległo też spojrzenie na dziekana stojącego na jego czele. O ile w koncepcji przedso-borowej kładziono akcent na administracyjno-kontrolny aspekt jego urzędu, to współcześnie zwraca się uwagę na jego działalność pastoralną i służebny charakter jego posługiwania.

1. Pozycja dziekana w strukturze Kościoła lokalnego

Dziekan należy do bliższych współpracowników biskupa diecezjalnego. Zajmuje on miejsce w diecezji obok wikariusza generalnego oraz członków rady kapłańskiej, duszpasterskiej, kapituł, kolegium konsultorów i kurii biskupiej. Prezbiterzy ci wspomagają biskupa diecezjalnego w zarządzie diecezją, ze szczególnym uwzględnieniem pomocy w sprawowaniu jego pasterskiej posługi¹. Do

¹ Por. W. Piwowarski, *Kapłani i biskupi – kierownictwo i kościelna komunikacja*, [w:] *Duszpasterstwo a wyzwania XXI wieku*, red. J. Ostrowski, Kielce 2001, s. 39.

ich zadań należy między innymi troska o duszpasterstwo w diecezji, reflektowanie nad nim oraz wyprowadzanie praktycznych wniosków (DB 27)².

Dziekan nazywany bywa niekiedy wikariuszem rejonowym lub archiprezbiterem, gdyż stoi na czele dekanatu, określanego także jako wikariat rejonowy³. Dziekan jest mianowany przez biskupa diecezjalnego po zaciągnięciu opinii kapłanów posługujących w danym dekanacie⁴. Na dziekana wybierany jest najczęściej jeden z proboszczów parafii danego dekanatu. Urząd dziekański sprawowany jest przez określony czas, po upływie którego biskup diecezjalny może mianować ponownie tego samego kapłana na kolejną kadencję. Czas posługi dziekańskiej określony jest prawem partykularnym⁵. Najczęściej dziekani mianowani są na okres 5 lat⁶.

W nauczaniu Kościoła urząd dziekana postrzegany jest jako znak jedności między biskupem diecezjalnym a prezbiterami oraz prezbiterami między sobą. Współpraca duchowieństwa na terenie dekanatu, zwłaszcza proboszczów i ich pomocników, związana z osobą dziekana, nadaje ich posłudze wymiar uniwersalny. Działalność dziekana sprawia, że mogą oni odczuwać zwyczajną pracę duszpasterską w ramach posługi nauczania, uświęcania i kierowania jako działalność Kościoła tak partykularnego, jak również powszechnego (DB 30).

Bycie znakiem jedności sprawia, że działalność dziekana wpisuje się w życie i duszpasterstwo diecezji. W tym sensie dziekan postrzegany jest jako pośrednik między biskupem diecezjalnym a częścią prezbiterium diecezjalnego posługującą w dekanacie. Jego posługa wpisuje się w życie części duchowieństwa oraz w życie Kościoła diecezjalnego i powszechnego. W dekanacie dziekan jest znakiem jedności, ponieważ ponosi on część odpowiedzialności za duszpasterstwo oraz za życie wspólne duchowieństwa. Jedność duszpasterstwa związana jest z realizacją programu duszpasterskiego diecezji w poszczególnych parafiach i ośrodkach duszpasterskich dekanatu, jak również ze współpracą poszczególnych duszpasterzy w dekanacie.

Posługa dziekana na rzecz współpracy pastoralnej duchowieństwa w dekanacie sprawia, że zyskuje ona na skuteczności (zob. DB 30). Jedność duszpasterstwa jest jednym z warunków jego skuteczności. Współpraca proboszczów i innych duszpasterzy z dziekanem i między sobą sprawia, że nawet niezbyt popularne inicjatywy duszpasterskie, związane ze stawianiem i egzekwowaniem wymagań, odbierane są jako potrzebne i właściwe. Wzajemna zależność jedności i skuteczności duszpasterstwa przejawia się także w tym, że wysiłki

² J. Krogulec, *Pozycja urzędu dziekańskiego w świetle prawa posoborowego*, „Studia Diecezji Radomskiej” 4(2002), s. 252-253.

³ KPK, kan. 553 §1.

⁴ KPK, kan. 553 §2.

⁵ KPK, kan. 554 §2.

⁶ Por. *Instrukcja synodalna o urzędzie dziekana i innych urządach w dekanatach Diecezji Drohiczyńskiej*, art. 3, [w:] *I Synod Diecezji Drohiczyńskiej*, Drohiczyn 1997, s. 273.

różnych duszpasterzy porównywane przez wiernych nie budzą wątpliwości i niepotrzebnych emocji.

W odniesieniu do części prezbiterium diecezjalnego posługującego w dekanacie dziekan jawi się jako znak jedności braterskiej. Chodzi tu o braterstwo sakramentalne prezbiterów, którzy pod kierunkiem własnego biskupa mają tworzyć jeden zespół. Dziekan jako jeden z prezbiterów jest łącznikiem między biskupem diecezjalnym a prezbiterium dekanatu. Przez jego osobę więzy łączące biskupa i prezbiterów stają się konkretne i trwałe.

Jedność braterska biskupa i prezbiterium diecezjalnego, realizowana poprzez posługę dziekana, ma szczególne znaczenie wtedy, gdy pracujący w dekanacie kapłani sprawują różnorodną posługę. Dziekan poprzez swoje zaangażowanie pomaga wpisać tę posługę w nurt działalności pastoralnej, której ostatecznym celem jest budowanie Mistycznego Ciała Chrystusa. Nie tylko pomaga on dostosować posługiwanie poszczególnych prezbiterów do przyjętych przez diecezję planów duszpasterskich, ale pomaga też poszczególnym duszpasterzom, zwłaszcza sprawującym posługę wymagającą szczególnych przystosowań, w aktualizacji planów duszpasterskich w miejscach ich posługi.

Przez posługę dziekana ukonkretnia się i aktualizuje braterska jedność kapłanów. Prezbiterium diecezjalne, ze względu na liczebność, nastęrcza wielu trudności w utrzymaniu jedności. Zazwyczaj część prezbiterium posługująca w ramach dekanatu łatwiej staje się wspólnotą braterską, a dziekan jest postrzegany jako znak i zwornik tej wspólnoty. Współcześnie mocno wyeksponowany jest służebny charakter posługi dziekana (por. DK 8).

2. Duszpasterska posługa dziekana

Działalność duszpasterska dziekana odznacza się różnorodnością realizowanych inicjatyw oraz wyższym stopniem jej zorganizowania. Często postrzega się dziekana jako animatora duszpasterstwa na terenie dekanatu⁷. Oznacza to, że jego działalność stoi u źródeł duszpasterstwa parafialnego i ponadparafialnego. Prawodawstwo Kościoła powszechnego oraz wielu Kościołów partykularnych wskazuje, że do obowiązków dziekana należy popieranie wspólnej działalności duszpasterskiej w dekanacie⁸. Zadaniem dziekana jest bycie obecnym we wszystkich przedsięwzięciach duszpasterskich i na wszystkich etapach ich realizacji od planowania aż do końcowej kontroli wykonania.

Przez popieranie wspólnej działalności duszpasterskiej w dekanacie można także rozumieć „promowanie, rozwijanie dobrych pomysłów, metod, form i ini-

⁷ Por. *Statuty Pierwszego Synodu Diecezji Drohiczyńskiej*, nr 82, [w:] tamże, s. 77.

⁸ KPK, kan. 555 §1 p. 1; por. R. Kamiński, *Duszpasterstwo ponadparafialne*, „Roczniki Teologiczne KUL” 45(1998), z. 6, s. 58.

cjatyw duszpasterskich”⁹. Dziekan nie musi być autorem wszystkich inicjatyw duszpasterskich. Nie musi być także jedynym pomysłodawcą wskazującym na możliwe kierunki rozwoju duszpasterstwa w dekanacie. Popieranie inicjatyw, które podejmują duszpasterze dla zwiększenia skuteczności duszpasterstwa, wydaje się być koniecznością. Także troska dziekana o rozwój duszpasterstwa: o zwiększenie jego form i metod, o nadawanie mu nowych kierunków, zmierzających do dostosowania go do wymogów współczesności, znajduje się wśród obowiązków dziekana. Tym samym wydaje się słuszne, aby dziekan wspierał tych kapłanów w dekanacie, którzy wykazują się kreatywnością w prowadzeniu i rozwijaniu działalności duszpasterskiej, tak aby ich pomysły i inicjatywy dawały jak najlepsze efekty. Wydaje się też rzeczą słuszną, aby dziekan propagował dobre formy i inicjatywy duszpasterskie, tak własne, jak i innych kapłanów dekanatu, na płaszczyźnie ponaddekanalnej¹⁰.

Z popieraniem działalności duszpasterskiej w dekanacie związane jest jej organizowanie¹¹. Dotyczy ono przede wszystkim nowych inicjatyw duszpasterskich, które uzupełniają dotychczas istniejące formy i metody działalności pastoralnej o charakterze ogólnodekanalnym. Przykładem może być ustanawianie nowych referentów dekanalnych do prowadzenia różnych form duszpasterstwa kategorialnego. Może to być związane również z wprowadzaniem nowych inicjatyw wskazanych przez biskupa diecezjalnego lub kurię biskupią.

Organizowanie duszpasterstwa dotyczy nie tylko dekanatu jako całości, ale odnosi się także do poszczególnych parafii. Dziekan dba o wprowadzenie i jak najefektywniejsze realizowanie inicjatyw władzy diecezjalnej przede wszystkim we własnej parafii, a następnie troszczy się o ich realizację w innych parafiach dekanatu. W razie konieczności służy radą i pomocą proboszczom i innym duszpasterzom we właściwym realizowaniu tych zadań. Pomoc dziekana dotyczy także inicjatyw, które podejmowane są na terenie jego dekanatu.

Do najważniejszych zadań duszpasterskich dziekana należy koordynowanie działalności duszpasterskiej w dekanacie. Koordynowanie dotyczy wspólnych inicjatyw pastoralnych realizowanych w ramach dekanatu, jak również działalności duszpasterskiej poszczególnych referentów dekanalnych oraz działań pastoralnych proboszczów, gdy dotyczą one większego terenu niż jego własna parafia. Koordynowanie wspólnych działań duszpasterskich dotyczy najczęściej spowiedzi w Wielkim Poście i Adwencie, odbywających się we wszystkich parafiach dekanatu podczas rekolekcji¹². Podobne znaczenie ma koordynowanie

⁹ Tenże, *Diecezja i dekanat miejscem realizacji duszpasterstwa*, [w:] *Teologia pastoralna*, t. 2, red. tenże, Lublin 2002, s. 121.

¹⁰ Por. *Wiara, modlitwa i życie w Kościele Katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, nr 3.2.3, Katowice – Rzym 1976, s. 127.

¹¹ Por. R. Kamiński, *Duszpasterstwo jako działalność zorganizowana*, „Roczniki Teologiczne KUL” 38-39(1991-1992), z. 6, s. 74-82.

¹² R. Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, Lublin 1997, s. 231.

spowiedzi w ramach przygotowania do I Komunii świętej i sakramentu bierzmowania. Wspomaganie się wzajemne w tych zadaniach przez duszpasterzy dekanatu jest wyrazem współodpowiedzialności za realizację posłannictwa Kościoła. Koordynowanie natomiast tej działalności przez dziekana jest wyrazem jego odpowiedzialności za realizację celów duszpasterskich oraz za budowanie braterskiej wspólnoty wśród kapłanów dekanatu.

Duże znaczenie duszpasterskie ma uczestnictwo duszpasterzy dekanatu w odpustach parafialnych. Podczas uroczystości odpustowych szafują oni sakrament pokuty, umożliwiając wiernym otrzymanie odpustu zupełnego. Uczestnicząc wraz z wiernymi parafii świętującej uroczystości odpustowe w Eucharystii, tworzą z nimi wspólnotę modlitewną, a także w ich intencji zanoszą modlitwy. Duszpasterze dają w ten sposób świadectwo braterskiej wspólnoty sakramentalnej wobec zgromadzonych świeckich. Zadaniem dziekana jest także zorganizowanie odpustu, by mogło w nim uczestniczyć jak największe grono kapłanów, tak by wszyscy pragnący przystąpić do sakramentu pokuty mogli to uczynić, a także by w miarę sprawnie i z należnym szacunkiem mogli przyjąć Komunię świętą. Koordynowanie przez dziekana udziału poszczególnych duszpasterzy w odpustach parafialnych jawi się jako konieczność, ponieważ są one tylko uroczystością parafialną, ale świętem dekanatu i całej okolicy.

Koordynowanie działalności duszpasterskiej dziekana dotyczy pielgrzymek, zarówno organizowanych w dekanacie, jak i pielgrzymek diecezjalnych, o ile wierni dekanatu w nich uczestniczą. Zadaniem dziekana nie jest osobiste organizowanie pielgrzymek dekanalnych: pieszych, autokarowych lub innych. Bezpośrednie przygotowanie oraz prowadzenie pielgrzymek dziekan może zlecić innym duszpasterzom, także spoza własnego dekanatu. Natomiast jego zadaniem jest stworzenie możliwości zrealizowania tego zadania przez odpowiedzialnego duszpasterza. Dziekan powinien także koordynować zaangażowanie duszpasterzy kondekanalnych, aby wysiłki odpowiedzialnego za pielgrzymkę były owocne¹³.

Koordynacyjna rola dziekana jest konieczna w zakresie działalności dekanalnych referentów różnych form duszpasterstwa kategorialnego. Do najczęściej spotykanych duszpasterstw kategorialnych istniejących w dekanatach należą: duszpasterstwo rodzin, charytatywne, liturgiczne, trzeźwości i katechetów. Wprawdzie działalność referentów podlega wydziałom i referatom kurialnym, ale w ramach dekanatu koordynowana jest przez dziekana. Dziekan jest

¹³ Wierni dekanatu często biorą udział w pielgrzymkach diecezjalnych. Organizacyjna i koordynacyjna rola dziekana, oprócz działań podejmowanych na terenie dekanatu, dotyczy nawiązania kontaktu z odpowiedzialnymi za pielgrzymkę w diecezji. Szczególnie ważna jest rola dziekana w sprawach, które przekraczają kompetencje odpowiedzialnych za organizację na terenie dekanatu. Dotyczy to zwłaszcza zaangażowania i pomocy poszczególnych proboszczów w dekanacie. Por. M. Łaszczyk, *Organizacja duszpasterstwa pielgrzymkowego*, „Studia Włocławskie” 4(2001), s. 203-205.

odpowiedzialny za funkcjonowanie i, jeśli jakiegoś duszpasterstwa nie było wcześniej w dekanacie, za jego zorganizowanie. Odpowiada on przede wszystkim za referaty, które wchodzi w skład duszpasterstwa zwyczajnego: referat duszpasterstwa rodzin, liturgiczny i katechetyczny. Obowiązkiem dziekana jest zorganizowanie dekanalnej poradni rodzinnej, której zadaniem jest udzielanie pomocy małżonkom w trudnościach związanych z życiem małżeńsko-rodzinnym lub wychowywaniem potomstwa. Do ważnych zadań poradni rodzinnej należy przygotowanie narzeczonych do małżeństwa¹⁴. Obowiązkiem dziekana jest troska o wybór referenta duszpasterstwa rodzin oraz zatrudnienie kompetentnych pomocników świeckich, którzy wspomagają go fachową wiedzą i doświadczeniem. Wiąże się z tym również zapewnienie poradni stosownego lokalu, który odpowiadałby jej potrzebom i zadaniom.

W ramach duszpasterstwa charytatywnego działalność dziekana polega na koordynowaniu działań w poszczególnych parafiach i troska o organizowanie i koordynowanie zadań o charakterze ponadparafialnym¹⁵. Pomocą w tym zadaniu służy dziekanowi dekanalny referent charytatywny, który organizacyjnie pozostaje w strukturach diecezjalnych. Korzysta on jednak ze wsparcia dziekana i działa w jego imieniu. Dziekan bowiem odpowiedzialny jest za duszpasterstwo charytatywne w podległym mu dekanacie.

Trosce dziekana powierzona jest działalność liturgiczna i katecheza w dekanacie¹⁶. Jakkolwiek za liturgię i katechezę w poszczególnych parafiach odpowiedzialni są proboszczowie, to dziekan troszczy się o działalność dekanalnych referentów do spraw liturgii i katechezy. Dziekan otacza opieką duszpasterstwo służby liturgicznej w dekanacie, organizując co pewien czas dekanalne spotkania formacyjne. W odniesieniu do działalności katechetycznej dziekan troszczy się o powołanie dekanalnego wizytatora katechezy oraz duszpasterza katechetów i nauczycieli. Wspomaga ich w rozwiązywaniu bieżących problemów i trudności. Jednocześnie wspiera ich w organizowaniu dekanalnych przedsięwzięć duszpasterskich, a zwłaszcza dni skupienia i rekolekcji dla nauczycieli i katechetów, opłatka czy dzielenia się święconym jajkiem w okresie Wielkanocy. Dziekan pomaga w rozpropagowaniu informacji o tych przedsięwzięciach i okazuje pomoc w ich realizacji.

Relacje dziekana z innymi referentami dekanalnymi realizującymi duszpasterstwo specjalne lub specjalistyczne opierają się na podobnych zasadach, a jego zaangażowanie w organizowanie i koordynowanie tych duszpasterstw odbywa się w sposób analogiczny. Do najczęściej spotykanych duszpasterstw

¹⁴ Por. W. Szewczyk, *Poradnictwo rodzinne dzisiaj – jak je usprawnić?* „Sprawy Rodziny” 2002, nr 59-60, s. 155-163.

¹⁵ Por. R. Kamiński, *Główne kierunki pracy duszpasterskiej Kościoła w Polsce*, [w:] *Duszpasterstwo a wyzwania XXI wieku...*, s. 59.

¹⁶ Zob. *Pismo w sprawie Dekanalnych Referentów ds. liturgii*, „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie” 73(2004), nr 8, s. 389.

specjalnych na terenie dekanatu zalicza się duszpasterstwo trzeźwości, ze względu na powszechny charakter występowania problemów alkoholowych w Polsce. Za nie i za inne duszpasterstwa w dekanacie odpowiedzialny jest dziekan, w imieniu którego najczęściej realizuje je specjalnie powołany i przygotowany duszpasterz.

Ze wspieraniem, organizowaniem i koordynowaniem duszpasterstwa związana jest funkcja jego kontroli. Kontroli dziekana podlega wszelka działalność pastoralna na terenie dekanatu, ponieważ bezpośrednio lub pośrednio dziekan jest w nią zaangażowany. Kontrola wspólnej działalności duszpasterskiej w dekanacie odbywa się od etapu podjęcia decyzji i przyjęcia planów duszpasterskich aż do zakończenia poszczególnych inicjatyw. Kontroli dziekańskiej podlegają także poczynania dekanalnych referentów poszczególnych duszpasterstw kategoryalnych, gdyż za ich realizację dziekan odpowiada wobec władzy diecezjalnej. Prawo kościelne przewiduje ponadto, że kontroli dziekana podlega realizacja niektórych elementów duszpasterstwa zwyczajnego w parafiach dekanatu. Ponieważ za realizację duszpasterstwa w parafii odpowiedzialny jest proboszcz, funkcja kontroli dziekańskiej dotyczy działalności pastoralnej proboszczów. Prawodawca postanowił, że kontroli dziekana podlega sprawowanie liturgii przez proboszcza i jego współpracowników. Szczególną uwagę zwraca dziekan na kult Eucharystii, sposób jej sprawowania oraz przechowywanie Najświętszego Sakramentu. Obowiązkiem dziekana jest kontrola nad czystością i estetyką kościoła parafialnego i kaplic filialnych. Kontroli podlega także sprzęt liturgiczny, który powinien być utrzymywany w czystości i w stanie umożliwiającym sprawowanie liturgii w godny sposób¹⁷.

Kontroli dziekana podlega także funkcja kierownicza proboszczów dekanatu. Dotyczy ona ksiąg parafialnych prowadzonych przez proboszczów, a zwłaszcza ksiąg metrykalnych. Dziekan troszczy się, aby były one prowadzone i przechowywane w sposób określony prawem. Ma on także wgląd w administrowanie parafią przez proboszcza i dba, by kościelne dobra były administrowane prawidłowo, z zachowaniem zasad prawa kościelnego. Kontroli dziekana podlegają także budynki będące własnością kościelną. Powinny być one utrzymywane we właściwym stanie technicznym¹⁸. Dziekan troszczy się ponadto, aby bez zgody kompetentnej władzy duchownej nie były one zbywane¹⁹.

Kontrolowanie działalności proboszczów na terenie dekanatu odbywa się podczas wizytacji dziekańskich²⁰. Częstotliwość i sposób przeprowadzania wizy-

¹⁷ KPK, kan. 555 §1 p. 3; por. T. Pawluk, *Dziekan*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, red. R. Łukaszyk i in., Lublin 1983, kol. 586.

¹⁸ Por. tamże.

¹⁹ Por. KPK, kan. 555 §3.

²⁰ KPK, kan. 555 §4.

tacji dziekańskich jest określony prawem partykularnym. Zazwyczaj odbywają się one co roku²¹.

3. Relacje dziekana z duszpasterzami dekanatu

Według Jana Pawła II „posługa kapłańska ma radykalną formę wspólnotową i może być wypełniona tylko jako wspólne dzieło”. Dlatego „każdego kapłana [...] na mocy sakramentu święceń łączą z innymi członkami *presbyterium* szczególnie więzi apostołskiej miłości, posługi i braterstwa” (PDV 17). Ta zasada wspólnotowa duszpasterstwa wskazuje, że wspólne realizowanie duszpasterstwa jest możliwe o tyle, o ile duszpasterze pozostają ze sobą w łączności, tworząc wspólnotę braterską. Wspólnotowość duszpasterstwa prowadzonego w dekanacie suponuje konieczność istnienia dekanalnej wspólnoty kapłańskiej. Wspólnota ta istnieje w ramach diecezjalnego prezbiterium, ale w dekanacie stanowi jak gdyby jego lokalną aktualizację. Szczególne miejsce w tej wspólnotcie zajmuje dziekan.

Duchowni żyjący i posługujący w dekanacie są częścią diecezjalnego prezbiterium, które jest „pierwszorzędnym miejscem, w którym kapłan powinien mieć możliwość znalezienia [...] środków uświęcenia i ewangelizacji”²². Dekanat jest miejscem, w którym prezbiter znajduje potrzebne mu pomoce do uświęcania w duszpasterstwie. Dziekan, jako przewodzący braterskiej wspólnotcie, jest tym, który troszczy się o środki uświęcenia i zbawienia prezbiterów.

Zasadniczą troską dziekana jest budowanie wspólnoty kapłańskiej w dekanacie²³. Wspólnota ta opiera się na gruncie naturalnym, którym jest klimat przyjaźni pomiędzy duchownymi. Troską dziekana jest, aby duszpasterze darzyli się wzajemnym zaufaniem, szacunkiem i sympatią. Jest to podstawa efektywnej posługi duszpasterskiej, a zarazem podstawa do wzajemnego uświęcania się prezbiterów²⁴. Z tego względu powinnością dziekana jest tworzenie warunków do budowania klimatu zaufania i przyjaźni. Także zapobieganie konfliktom i pomoc w ich rozwiązywaniu należą do powinności dziekana wobec duchowieństwa dekanalnego. Dziekan, który jest przyjacielem wszystkich prezbiterów, pomaga im w realizacji zadań duszpasterskich oraz w dążeniu do osobistej świętości²⁵.

Do obowiązków dziekana, jak przewiduje prawodawca kościelny, należy troska o formację pastoralną duchowieństwa w dekanacie. Środkiem realizacji tego zadania są kongregacje dekanalne. Dziekan zwołuje je w czasie określo-

²¹ Statuty Pierwszego Synodu Diecezji Drohiczyńskiej, nr 83.

²² Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, nr 27, Rzym 1994, s. 27.

²³ Por. *Kapłaństwo i życie konsekrowane jako wspólnota życia i posługi z Chrystusem*, nr 9, [w:] *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Poznań 2001, s. 162.

²⁴ R. Kamiński, *Diecezja i dekanat...*, s. 122.

²⁵ Tamże.

nym przez prawo partykularne²⁶. Na treść kongregacji składa się przekazanie informacji i postanowień władzy diecezjalnej, aby duszpasterstwo w dekanacie było skoordynowane z realizacją planów diecezjalnych. Podczas kongregacji podejmowane są także dyskusje nad aktualnymi problemami pastoralnymi, a także wspólne poszukiwania ich rozwiązania²⁷. Podejmowane są także postanowienia co do form pomocy duszpasterzom przeżywającym jakieś trudności (por. DK 8). Prawodawca kościelny zobowiązuje dziekana także do troski o formację intelektualną prezbiterium dekanatu. Dziekan powinien zabiegać o to, aby duchowni uczestniczyli w konferencjach i prelekcjach teologicznych, szczególnie odnoszących się do ich życia duchowego i realizowanego posłannictwa. Częstotliwość i charakter tych spotkań regulowany jest przez prawo partykularne²⁸.

Do obowiązków dziekana zalicza się troskę o duchowe i egzystencjalne potrzeby duchowieństwa w dekanacie. Swoją troską otacza dziekan chorych kapłanów, by nie zostali pozbawieni pomocy duchowej i materialnej²⁹. W razie potrzeby zastępuje on chorego kapłana lub organizuje za niego zastępstwo. Chorego odwiedza w domu lub w innym miejscu, w którym przebywa, zapewniając mu stałą łączność z biskupem i prezbiterium. Stara się też zaradzić jego potrzebom duchowym i materialnym. Dziekan dba również, aby w czasie choroby proboszcza parafia trwała w nienaruszonym stanie.

Trosce dziekana powierzeni zostali prezbiterzy znajdujący się w trudnych sytuacjach życiowych, zwłaszcza ci, którzy przeżywają problemy duchowe. Dziekan jako pierwszy powinien pospieszyć im z pomocą, tak by nie zostali pozostawieni sami sobie, ale by mogli znaleźć oparcie i przyjaźń. Pomoc duchowa dziekana, oparta na dojrzałej przyjaźni kapłańskiej, powinna przejawiać się w zrozumieniu i wsparciu. Jest ona źródłem pokoju, radości w pełnieniu posługi i wzrostu miłości duszpasterskiej³⁰. Dziekan powinien z troską zwrócić się do opuszczających szeregi kapłańskie, tak by umożliwić im powrót do stanu duchowego.

²⁶ KPK, kan. 555 §1 p. 1; por. M. Sitarz, *Dziekan*, [w:] *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 232.

²⁷ „Sposób prowadzenia kongregacji dekanalnych [...] powinien być związany ze sposobem kierowania pracą pastoralną w dekanacie. Powinien to być sposób budzący inicjatywę członków zespołu duszpasterskiego w dekanacie. Dziekan może stawiać pytania, wskazywać problemy i wyzwania pastoralne, ale nie udzielać odpowiedzi. Celem tej metody jest uaktywnienie współpracowników, stworzenie klimatu pozwalającego na rozwój ich uzdolnień oraz miłości pastoralnej, aby nic nie zatracić, co służy rozwojowi duszpasterstwa i jego adekwatności do wyzwań czasu”. R. Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie...*, s. 233.

²⁸ KPK, kan. 555 §1 p. 1.

²⁹ KPK, kan. 555 §3, por. M. Ostrowski, *Dekanat*, [w:] *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 163.

³⁰ Por. *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, nr 28.

Do obowiązków dziekana zalicza się troskę o zmarłych kapłanów. Dziekan troszczy się, aby zmarły współbrat miał godny pogrzeb, przyjmując na siebie ciężar zorganizowania uroczystości pogrzebowych lub zlecając go innemu duchownemu z dekanatu, pozostając z nim w łączności i udzielając mu niezbędnej pomocy. Jednocześnie dziekan przejmuje administrowanie parafią, dbając o to, by nie zaginęły dobra materialne należące do Kościoła, a zwłaszcza dokumenty, księgi i sprzęt liturgiczny³¹. Zazwyczaj dziekan jest wykonawcą testamentu zmarłego, jeśli nie został wyznaczony inny wykonawca. Powiadamia on ponadto biskupa diecezjalnego o śmierci i pogrzebie kapłana³². Po śmierci współbrata dziekan troszczy się o szacunek dla pamięci zmarłego, zanoszi za niego modlitwy i poleca go modlitwie duchownych i świeckich dekanatu. Przejmuje również, o ile biskup diecezjalny nie zdecyduje inaczej, opiekę duszpasterską nad wiernymi jego parafii.

4. Kwalifikacje dziekana

Zadania, przed którymi staje dziekan, wymagają od niego wysokich i wszechstronnych kwalifikacji. Kwalifikacje te dotyczą zarówno cech osobowości kandydata na dziekana, jak również jego wiary oraz umiejętności i doświadczenia duszpasterskiego. Praca w zespole duszpasterskim i kierownicza rola w nim wymagają stosownych cech osobowości. Na ich czoło wysuwa się otwartość na innych, która pozwala dostrzec umiejętności i walory duszpasterzy pracujących w dekanacie. Związana z tym empatia i umiejętność słuchania owocuje powstawaniem nowych inicjatyw duszpasterskich w dekanacie, których autorami są duchowni tam pracujący.

Budowanie wspólnoty kapłańskiej wymaga od dziekana umiejętności budowania atmosfery przyjaźni i wzajemnego zaufania. Jego postawa powinna budzić sympatię, by mogła przyciągnąć współpracowników. Czas poświęcony na rozmowy ze współbraćmi sprzyja budowaniu wzajemnego zrozumienia i zaufania. Efektem tego jest klimat sprzyjający pogłębianiu wzajemnego szacunku i współpracy. Otwartość na innych duszpasterzy, na ich życie i posługę, wiąże się z gotowością niesienia im pomocy³³. Pomoc okazywana współbraciom w budowaniu autorytetu dziekana, który oparty jest nie tylko na delegacji udzielonej przez biskupa, ale wzajemnym doświadczeniu i szacunku³⁴. Oczekuje się, że na urząd dziekana wybierani będą kapłani wcześniej cieszący się autorytetem i szacunkiem wśród duchownych³⁵.

³¹ KPK, kan. 555 §3.

³² *Statuty Pierwszego Synodu Diecezji Drohiczyńskiej*, nr 83.

³³ Por. M. Olszewski, *Zasada służby w Kościele*, [w:] *W nurcie zagadnień pastoralnych*, Białystok 2002, s. 91-93.

³⁴ Por. R. Kamiński, *Diecezja i dekanat...*, s. 122.

³⁵ *Statuty Pierwszego Synodu Diecezji Drohiczyńskiej*, nr 82.

Jako jedno z ważnych kryteriów do sprawowania posługi przez dziekana uważa się doświadczenie duszpasterskie. Zwyczaje Kościołów partykularnych wskazują na długość posługi kapłańskiej jako jeden z komponentów doświadczenia duszpasterskiego. Sugeruje się, aby kandydat na dziekana legitymował się przynajmniej dziesięcioletnim stażem posługi kapłańskiej. Jako element doświadczenia duszpasterskiego uważany jest także aktualny urząd sprawowany przez kandydata. Na dziekana wybierany jest najczęściej jeden z proboszczów parafii dekanatu. Prawo partykularne wskazuje, że urząd dziekana nie jest związany z konkretną parafią, natomiast tylko w wyjątkowych sytuacjach dopuszcza, aby dziekanem mógł być duchowny niebędący proboszczem.

Prawo partykularne zwraca uwagę, aby dziekanem był duszpasterz wyróżniający się wiedzą teologiczną. Kryterium to zakłada ponadprzeciętne zdolności intelektualne kandydata na ten urząd. Wydaje się, że dziekan powinien być wybrany spośród duchownych systematycznie pogłębiających swoją wiedzę teologiczną oraz wiedzę z zakresu prawa kościelnego i państwowego³⁶. Wskazuje się również kryterium moralne jako konieczne do sprawowania posługi dziekańskiej. Jest pożądane, aby dziekan wyróżniał się nienaganną postawą moralną. Komponentami tej postawy są przede wszystkim osobiste przymioty moralne duchownego, związane z jego osobowością i chrześcijańską formacją. Innym czynnikiem postawy moralnej jest wierność powołaniu kapłańskiemu i sposób sprawowania posługi duszpasterskiej. Podobnie jak w przypadku doświadczenia duszpasterskiego i formacji intelektualnej, oczekuje się od dziekana wyróżniającej się, czyli ponadprzeciętnej postawy kapłańskiej³⁷.

5. Wnioski i postulaty pastoralne

Aktualna sytuacja duszpasterska wymaga ponownej refleksji nad rolą dziekana w dekanacie. Na uwagę zasługuje zwłaszcza jego posługa jako organizatora i koordynatora duszpasterstwa w dekanacie. Na odnowę czeka wiele form wspólnego duszpasterstwa, które stały się rutynowymi czynnościami lub trwają od lat w niezmienionej formie. Wymagają one ożywienia i dostosowania do współczesnej rzeczywistości, aby mogły wypełnić stawiane przed nimi zadanie realizacji posłannictwa Kościoła i odpowiadać aktualnym potrzebom duchowym wiernych. Niektóre formy wspólnego duszpasterstwa na terenie dekanatu, jak poradnia rodzinna, wypełniają tylko część stawianych przed nimi zadań i wymagają reorganizacji.

Nowe potrzeby duszpasterskie wymagają również wprowadzenia nowych form i metod działania. Wymagają one od dziekana analizowania aktualnego stanu religijności na terenie dekanatu, a także rozpoznawania i badania znaków czasu. Efektem tej analizy może być podjęcie takich inicjatyw duszpasterskich,

³⁶ Por. tamże.

³⁷ Por. *I Synod Diecezji Elckiej*, nr 426, Elk 1999, s. 73.

które zaradzałyby istniejącym potrzebom. Na uwagę zasługują różnorakie formy duszpasterstwa specjalnego i specjalistycznego³⁸.

Obecne potrzeby pastoralne skłaniają wielu duszpasterzy do podejmowania inicjatyw ponadparafialnych. Umożliwiają one udział małym parafiom w formach duszpasterstwa nadzwyczajnego, których nie byłyby w stanie realizować samodzielnie. Dotyczy to na przykład duszpasterstwa młodzieży, które w wielu małych parafiach nie może być realizowane samodzielnie, ponieważ młodzież zasadniczo przebywa w szkole poza parafią. Inicjatywy te dotyczą niekoniecznie całego dekanatu, ale kilku parafii, które łączą swoje wysiłki dla zrealizowania zaistniałych potrzeb. Zadaniem dziekana jest wspomaganie tych inicjatyw poprzez koordynację wysiłków poszczególnych duszpasterzy oraz udzielanie niezbędnej pomocy.

Ważnym zadaniem pastoralnym dziekana jest budowanie wspólnoty braterskiej kapłanów. Wspólnotowość dotyczy nie tylko realizacji zadań duszpasterskich na terenie dekanatu, ale również życia kapłańskiego. Braterstwo kapłańskie, mające swoje źródło we wspólnym trwaniu w prezbiterium diecezjalnym, w pewien sposób aktualizuje się w dekanacie. Tej braterskiej wspólnoty powinien nie tylko przewodniczyć z urzędu dziekan, ale być jej budowniczym i czuć się za nią odpowiedzialny. Dziekanowi powinna towarzyszyć świadomość służebnego charakteru jego urzędu.

³⁸ Por. R. Kamiński, *Diecezja i dekanat...*, s. 122.